

Vad bör sägas?

En begreppsanalys av förändringar i synen på yttrandefrihet

Abstract

This essay intends to investigate the view on freedom of speech in Sweden. The expanding of the hate crime law rises the question if there is a current changing view on freedom of speech. By comparing motions concerning an expanding of the hate crime law from different periods, I am able to conclude if and how the view on the term freedom of speech has taken place. This is done in a descriptive analysis of terms, where the different values and arguments for changing the law is compared. The material is taken from the period 1991-1993 and 2000-2001. The study shows how the philosophical arguments are treated in the political debate.

The study shows big resemblences over time in the argumentation about protection from violence, about truth and the right to equal protection. A remarkable change is the increasing focus on the need to promote opinions about everybodys equal value. This changing view means a justification of more far-reaching restrictions of the freedom of speech. This view is an expression of an idea about equality that is rejected by most of the philosophical arguments.

Nyckelord: yttrandefrihet, begreppsanalys, värdeförändring, idéanalys, hets mot folkgrupp

Antal tecken: 73 520

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Metod.....	2
1.2.1	Metdologisk anstans och analysteknik.....	2
1.2.2	Analysinstrument	2
1.3	Material.....	3
2	Bakgrund	5
2.1	Lagstiftning.....	5
2.2	Tidigare diskussion.....	5
2.3	Teoretisk bakgrund.....	6
3	Riksdagsperioden 1991-1993.....	9
3.1	Skydd mot våld- en inskränkning enligt flera argument.....	9
3.1.1	Rasism och nazism.....	10
3.2	Sanningsargumentet.....	11
3.3	Diskriminering i ett utvidgat demokratiargument.....	11
3.4	Toleransargumentet.....	13
3.5	Övriga argument.....	13
3.6	Rättfärdigande av argumenten.....	13
4	Riksdagsperioden 2000-2001.....	15
4.1	Förhindrande av våld.....	15
4.1.1	Rasism och nazism.....	16
4.2	Sanningsargumentet.....	16
4.3	Diskriminering i ett utvidgat demokratiargument.....	16
4.3.1	Allas lika värde i det utvidgade demokratiargumentet.....	17
4.3.2	Demokratiargumentet och hotet mot demokratin.....	18
4.4	Toleransargumentet.....	19
4.5	Övriga argument.....	20
4.6	Rättfärdigande av argumenten.....	20
4.7	Sammanfattande jämförelse.....	22
5	Slutsats.....	24
6	Referenser.....	25

1 Inledning

Eftersom yttrandefrihet ses som en fundamental rättighet i det svenska statskicket (*Vad är demokrati,?* 2008) är förändringar inom detta värde intressant att undersöka. Yttrandefrihet fastställs på riksdagens hemsida som en grundläggande rättighet och en av fyra egenskaper som kännetecknar en demokrati, jämte folkstyre, rättsäkerhet och föreningsfrihet. (*ibid.*) Vad detta innebär mer exakt redovisas dock inte närmre på riksdagens hemsida. Något som kan sägas är dock att yttrandefrihet kan inskränkas genom lagstiftning och alltså inte är en absolut rättighet. Att se hur debatten kring denna lagstiftning förs kan vara intressant eftersom det kan ge svar på fler frågor om yttrandefrihetens innehåll, som trots den centrala betydelsen för vårt samhälle fastställs i rätt vaga termer.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med min studie är att undersöka om yttrandefrihetens värdeinnehåll har förändrats och i så fall hur. Jag hoppas kunna undersöka yttrandefriheten som värde genom att se till dess förhållande till andra värden, vilket kan klargöra vad som i svensk debatt uppfattas vara yttrandefrihetens natur. För att kunna undersöka denna fråga har jag valt att se på den offentliga debatten i riksdagen rörande förändringar i lagen om hets mot folkgrupp, en lag som inskränker yttrandefriheten. Ett flertal gånger under 90-talet diskuterades en utvidgning av lagen, debatten har framförallt varit inriktad på skydd mot hets utifrån sexuell läggning. Eftersom grundlagen skyddar demokratin (*Grundlagarna*, 2008) och denna fråga rör en grundlagsändring kan bakgrunden till denna förändring vara viktig att förstå för att förstå de värderingar som är grundläggande för det moderna svenska statskicket. Utifrån detta har jag formulerat två frågor som jag avser att besvara i denna uppsats: *Har synen på yttrandefrihets värde förändrats? Vilken eventuell förändring av synen på yttrandefrihetens värde visar lagen om hets mot folkgrupp?* Att välja denna frågeställning till mitt syfte beror på att yttrandefrihetens värde ska uttryckas tydligt i lagstiftningen, och förändringar i lagen kan tyda på att yttrandefrihetsbegreppet har förändrats. Förändringen värd att undersöka gäller såväl synen på vilka principer som styr när yttrandefriheten ska inskränkas, som vilket sätt resonemanget kring inskränkningar förs på.

1.2 Metod

1.2.1 Metodologisk ansats och analysteknik

För att kunna genomföra denna undersökning genomför jag en idéanalys, vilket är ett lämpligt tillvägagångssätt eftersom det är just idéerna som skapar yttrandefrihetens värdeinnehåll som jag vill undersöka. Inom den metodologiska ansatsen idéanalys finns det flera sorters analystekniker att använda, eftersom jag vill undersöka en möjlig förändring i ett begrepps värdeinnehåll ser jag en beskrivande idéanalys med analystekniken begreppsanalys som mest användbar. En begreppsanalys syftar till att klargöra innebörden i de termer och begrepp som används i politiska budskap, samt att undersöka hur de används och vad de refererar till (Beckman 2005 s.31). Syftet är alltså inte att hitta en definition av *ordet* yttrandefrihet, utan att undersöka vad som relateras till yttrandefrihet som idé. Att analysen är beskrivande innebär inte att syftet endast är att beskriva, snarare är det ett empiriskt tillvägagångssätt som kan syfta till att systematiskt sortera materialet och därigenom utläsa något som inte sägs direkt av materialet självt. (Beckman 2005 s.49) I en idéanalys med beskrivande ambition är målet ofta att undersöka en idéförändring, vilket görs genom jämförelse. (Beckman 2005 s.51) För att kunna se en förändring undersöker jag material från två olika år och jämför i min idéanalys debatten under dessa år. Det krävs även någon form av dimensioner, där materialet systematiskt kategoriseras, för att kunna genomföra en beskrivande idéanalys. Att undersöka yttrandefrihetens gränser för att hitta dess värdeinnehåll kan tyckas mindre lämpligt, men i argumentationen kring ett värdes gränser framträder även det värde som ej bör inskränkas. (Petäjä 2006 s.9f)

1.2.2 Analysinstrument

För att kunna utarbeta lämpliga dimensioner är det användbart att se till tidigare forskning inom samma område. (Beckman 2005 s.23) I denna studie är det dock svårt att i stor utsträckning stödja sig på tidigare forskningsmetoder, eftersom min egen efterforskning har visat att det är svårt att hitta en studie med samma utgångspunkter. Andra studier av yttrandefriheten och dess värdeförändring är enligt min erfarenhet antingen normativa eller filosofiska studier. Resonemanget kring mina analysinstrument bygger därför på en jämförelse med någorlunda liknande studier som hjälper mig hitta ett lämpligt sätt att bygga dimensioner.

En liknande studie utförs av Jan Andersson i "Yttrandefrihetens dilemma", där han genomför en innehållslig idéanalys av yttrandefrihetens förverkligande i svensk politik och de värdekonflikter som då uppstår. (Andersson 2004 s.26ff) Andersson kategoriserar olika argument som förekommer i den politiska debatten efter politisk-filosofiska argument kring yttrandefriheten. Andersson presenterar de filosofiska huvudargumenten och undersöker hur dessa tar sig uttryck i bland

annat lagen om hets mot folkgrupp. Genom att systematisera materialet på detta sätt blir argumenten tydliga. Mitt syfte är annorlunda, men eftersom även denna studie är en idéanalys som utgår från att urskilja och systematisera vissa argument är Anderssons metod vägledande.

För att vidare förstå synen på yttrandefrihetens värde använder alltså även jag de filosofiska argument som diskuterar rättfärdigandet av yttrandefrihet och dess gränser. Till min hjälp använder jag en filosofisk studie av Ulf Petäjä, som analyserar vad som rättfärdigar yttrandefrihet, där de argument som rättfärdigar granskas. Studien analyserar vilket fokus argumenten lägger på mottagaren respektive avsändaren av yttrandefrihet, men framförallt undersöks huruvida argumenten är pliktetiska eller konsekvensetiska. Detta karaktistikum är viktigt för att förstå hur argumenten rättfärdigar yttrandefrihetens värde.

Utifrån denna förförståelse kan jag bygga två dimensioner. Min första dimension innebär att undersöka vilka filosofiska argument som kommer till uttryck i den politiska debatten. Här undersöker jag hur de argumentationslinjer som finns i materialet uttrycker eller bemöter de filosofiska argumenten och hur de i så fall behandlas. Jag ser även till hur stor vikt som läggs vid de olika argumenten.

Min andra dimension rör sättet som diskussionen förs på. Här tar jag hänsyn till huruvida argumentationen utgår från konsekvensetik, alltså att bedöma det moraliska innehållet i en handling efter dess effekter, så konsekvenserna av dina handlingar ska bli så goda som möjligt, och deontologisk etik, alltså att handlingen värderas utifrån vissa moraliska principer som alltid bör följas, oberoende handlingens konsekvenser (Badersten 2006 s.32). Då olika ställningstaganden i värdekonflikter ofta görs på grund av en viss värdehierarki (Badersten 2006s.30) undersöker jag hur värdena rangordnas. Jag undersöker även om värdena avvägs mot varandra, eller om ett visst värde får totalt företräde, samt om värdet ses som ett egenvärde eller ett instrumentellt värde. På detta sätt kan jag klargöra vilka värden som står i kontrast till yttrandefriheten, vilka som yttrandefriheten anser skydda och hur den kan motiveras.

1.3 Material

För att undersöka min frågeställning utgår jag från offentligt material från riksdagen i form av motioner. Avgränsningen i riksdagsmaterial beror på möjligheten att hitta jämförbart material. Motioner kan antas ha vissa likheter i sitt upplägg och sätt att resonera som gör dem möjliga att jämföra. Andra typer av riksdagsmaterial, som exempelvis betänkanden, förekommer mer sällan, vilket gör det svårare att hitta samma typ av material från de perioder som är intressanta att undersöka.

Materialet ger givetvis en väldigt begränsad bild av värdeförändringen, då de åsikter som framförs av partirepresentanter i riksdagen inte nödvändigtvis representerar en folklig opinions syn på yttrandefrihetens värde. Att undersöka

detta material är dock intressant, då jag menar att de värden som bör vara tongivande i vårt samhälle kan visa sig just i debatten i riksdagen. Ett problem med denna debatt är den ojämna tillgången på material från olika år, debatten har pågått under hela 90-talet, men intensifierades under åren precis före lagändringen. Det är rimligt att välja material från året då lagen antogs, alltså 2001, då debatten kring den möjliga lagändringen var som mest intensiv. Det andra valda tillfället att undersöka är inte lika tydligt framträdande, eftersom debatten kring denna typ av lagändring har pågått mindre intensivt i över ett decennium finns flera tidpunkter som samma debatt kan undersökas. Eftersom homosexuellas rättigheter och synen på homosexuella har förändrats avsevärt under 90-talet, är de värdeförändringar som skett under denna tid så omfattande att de kan vara intressanta att undersöka i offentligt material. Före lagförslaget 2001 har dock inte denna fråga kommit så långt som till ett lagförslag. Jag anser att den mest lämpliga tidsperiod att undersöka är tiden runt den nya yttrandefrihetsgrundlagen tillkomst, då debatten kring lagstiftningen om hets mot folkgrupp var mer intensiv än på flera år. Därför undersöker jag även motioner från riksdagsperioden 1991-1992 samt 1992-1993, alltså två år för att materialet ska vara av ungefär samma storlek som år 2001 och därmed bättre lämpat för jämförelse. Sammanlagt studerar jag sju motioner från perioden 1991-1993. Under 2001 lades åtta motioner om förändring av lagstiftningen. Alla motioner förespråkar en utvidgning av lagen om hets mot folkgrupp. Allt riksdagsmaterial är hämtat från riksdagens hemsida.

2 Bakgrund

2.1 Lagstiftning

Yttrandefriheten regleras i olika lagstiftningar. I Regeringsformen sägs att ”varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad: 1 Yttrandefrihet, frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.” (RF 2:1 §) Även Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen reglerar yttrandefriheten, de brott som anses vara brott i Tryckfrihetsförordningen är det även i Yttrandefrihetsgrundlagen. (YGL 7:1)

Lagen om hets mot folkgrupp hittas i Tryckfrihetsförordningen kap. 7 §4:11. Den nuvarande formuleringen är: ” Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet skall såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag: [...]hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning”. Straffet regleras i Brottsbalken: ”Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller om brottet är ringa, till böter” (BrB 16: 8 §)

2.2 Tidigare diskussion

Lagen om hets mot folkgrupp tillkom 1948 (Andersson 2004 s.53) Under utredningen 1944 resonerades om avvägning mellan yttrandefrihet och krav på skydd för den enskilde, alltså ville balans mellan värden uppnås. (Andersson 2004 s.54) Här beskrevs ett snävt politiskt syfte till yttrandefriheten, där framförallt politiska uttalanden skulle skyddas. (Andersson 2006 s.77) Yttrandefrihetens politiska funktion är därför framträdande i Tryckfrihetsförordningen. (Andersson s.55) Motiveringen utgick tydligt från det nedan förklarade demokratiargumentet. (Andersson 2004 s.54) Lagen syftar till att i första hand bevara samhällslugnet, i andra hand skydda en god samhällsmoral. Den målmedvetna, rasistiska uppviglingen ska undertryckas. Att omfattande åsiktsfrihet respekteras tillskrevs

länge en central betydelse för demokratin. (Olsson 2007 s.146) I argumentationen för lagstiftningen framhölls att vissa uttalanden ”sårade den allmänna anständighetskänslan och borde inte tolereras samt att kriminaliseringen beredde skydd för ett viktigt samhälleligt ordnings- och anständighetsintresse” (Andersson 2006 s.48)

Sedan tillkomsten har lagen genomgått ett antal mindre förändringar, som en utvidgning av tillämpningsområdet 1970. (Olsson 2007 s.146) De förändringar som skett har inneburit en skärpning av lagen och syftet bakom yttrandefriheten har utvidgats sedan 1944. (Andersson 2006 s.77) På 70-talet började andra värden än demokratiargumentet utmärka debatten kring yttrandefrihet, som nu även ansågs påverka och behöva skydda kulturella, religiösa, fackliga och vetenskapliga frågor. (Andersson 2004 s.77) Från en snäv lag utvecklades lagstiftningen från och med 70 talet till att bli allt mer omfattande. Under 90-talet kan det hävdas att rättspraxisen utvecklades till att bli mer åsiktsreglerande. (Olsson 2007 s.146) Många statliga utredningar har hänvisat till demokratiargumentet för att rättfärdiga yttrandefriheten, men just i hets mot folkgrupp har demokratiargumentet används även för att motivera inskränkningar i yttrandefriheten. (Andersson 2004 s.78) I diskussionen menas det ej att den fria åsiktsbildningen kan hindras av lagstiftningen (Andersson 2004 s.80) Ett behov av en ny grundlag som reglerade yttrandefriheten i radio och tv ledde fram till Yttrandefrihetsgrundlagen, som trädde i kraft 1992 (*Yttrandefrihetsgrundlagen*, 2008). Som andra förändringar i rättigheter kan nämnas att Europakonventionen angående mänskliga rättigheter blev svensk lag 1995.(Danelius 2002 s.41) År 2000 lade regeringen ett förslag om lagändring, efter en utredning som hade tillsatts 1998. År 2001 antogs ett lagförslag där även hets utifrån sexuell läggning innefattas i lagtexten, denna lag trädde i kraft 2003. (Olsson 2007 s.147)

2.3 Teoretisk bakgrund

Litteraturen om den svenska synen på yttrandefrihet och lagen om hets mot folkgrupp är väldigt begränsad. Trots att debatt om yttrandefrihet givetvis har förekommit, som exempelvis vid målet mot Åke Green, finns det litet teoretiskt underlag. Yttrandefriheten ses som självklar i många demokratiska länder och anses inte behöva motiveras (Petäjä 2006 s.11) Jan Andersson konstaterar dock i sin bok *Yttrandefrihetens dilemma* att det går att urskilja en trend i västerländska stater av att begränsa yttrandefriheten i lagar som syftar till att begränsa rasistisk propaganda (2004 s.33), men det nämns inte närmre om detta är kopplat till en förändrad syn på yttrandefrihet. Dock finns det filosofiska utgångspunkter för att förstå yttrandefrihetens värdeinnehåll. Ulf Petäjä genomför en filosofisk studie av rättfärdigandet av yttrandefriheten och presenterar i denna studie fyra grundläggande filosofiska argument.

Även om dessa författares undersökningar i hög grad är filosofiska, kan de argument som presenteras användas i en kategorisering i en statsvetenskaplig undersökning. Petäjä presenterar fem grundläggande argument för yttrandefrihet.

Det första är "Mills sanningsargument", som menar att yttrandefrihet är den enda möjligheten att hitta sanningen. Eftersom ingen människa är ofelbar, kan argument inte nedtystas. Även argument som ses som väldigt kloka och sanningsenliga ska tåla att utmanas, för att bevisa sin sanningshalt. (Petäjä 2006 s.41ff) Det andra är "Meikeljohns demokratiargument" som hävdar att yttrandefrihet är nödvändigt i en demokrati, eftersom folket bör styra i en demokrati. För att folket ska kunna ta del av den viktiga information som behövs för att de ska kunna styra är yttrandefrihet nödvändig. Dessutom innebär yttrandefrihet att de styrande kan få del av folkets vilja och därmed kunna upprätthålla det demokratiska styrelseskicket. (Petäjä 2006 s.64f) Det tredje argumentet är "Bollingers toleransargument" som utgår från att människan har en medfödd intolerans. Hindrandet av denna intolerans, mot bland annat andra typer av åsikter, är endast möjligt med hjälp av yttrandefrihet. Genom yttrandefrihet visas vikten av att inte tysta ner någon annan, och därmed ökar toleransen i samhället. (Petäjä 2006 s.70 f) Det fjärde argumentet är "Scanlons autonomiargument nr 1", som hävdar att alla individer är autonoma och rationella. Staten har inte rätt att göra de restriktioner av information som individen behöver för att kunna vara autonom. Att bestämma vilka åsikter som är acceptabla är inte statens rättighet, utan kan och bör göras av individer. (Petäjä 2006 s.76) Det sista argumentet, "Scanlons autonomiargument nr 2" går ut på att yttrandefrihet är nödvändig för individens autonomi och miljöer där autonomi skapas är nyttiga för samhället. (Petäjä 2006 s.83)

Alla dessa argumentationslinjer erkänner inskränkningar i yttrandefriheten. Mill menar att ett visst innehåll ej bör begränsas, däremot kan vissa omständigheterna kräva förbud för vissa yttranden. Detta visas i spannmålshandlarensexemplet, som menar att det kan vara rätt att förbjuda uttalanden om att spannmålshandlare suger ut de fattiga, om det sägs inför en uppretad folkmassa framför spannmålshandlarens hus. (Petäjä 2006 s.154) Tillfället innebär stor risk för våld eller brottsliga handlingar. (Petäjä 2006 s.155) Meikeljohn menar att yttrandefriheten endast skyddar uttalanden som har ett offentligt intresse och alltså är intressanta för den självstyrande medborgaren. De yttranden som inte är av offentligt intresse skyddas därför inte av yttrandefriheten. Politiska yttringar är en del av det som är av offentligt intresse. (Petäjä 2006 s.157 f) Även Bollinger menar att omständigheter kan begränsa yttrandefriheten, när rikets säkerhet och demokrati hotas bör vissa yttranden som skadar samhället förbjudas. (Petäjä 2006 s.163). Scanlon menar för båda sina argument att yttrandefriheten kan begränsas när människors förmåga till rationalitet är nedsatt och att yttranden som kan skada samhället eller dess medborgare minskar individens rationalitet. (Petäjä 2006 s.166). De flesta argument fokuserar på omständigheter, direkt skada för personer eller samhället, ett påpekar dock även att privata intressen ska begränsas. (Petäjä 2006 s.169)

Även Jan Anderssons "Yttrandefrihetens dilemma" diskuterar utifrån en liknande syn de grundläggande argumenten för yttrandefrihet, dock utan att

nämna toleransargumentet. Demokratiargumentet innehåller i Anderssons argument ännu en aspekt, nämligen jämlikhetsaspekten. Denna innebär att yttrandefriheten ökar möjligheterna till jämlik representation, något som är nödvändigt för att en demokrati ska fungera. Dessutom "kan det sägas att vi visar var och en den sorts medborgerliga respekt som kan krävas av en demokrati först när var och en (oavsett ras, klass, kön, och så vidare) förväntas ha en åsikt värd att yttra". (Andersson 2004 s.18) Detta argument är väl förenligt med principen i regeringsformen som menar att den "offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde" (RF 1:2§).

Gränsdragningen för denna respekt medges vara ett problem, då åsikter om individers olika värde inte är förenligt med demokrati skulle en inskränkning kunna hindra icke-demokratiska åsikter. Detta betyder dock stora problem för den fria åsiktsbildning som yttrandefriheten innebär. En vanlig invändning mot sådana omfattande inskränkningar är därför att hotet mot samhället måste vara överhängande för sådana icke-demokratiska åsikter ska hindras.(Andersson 2004 s.19) Anderssons argumentation kallar jag för det utvidgade demokratiargumentet, för att klargöra skillnaden mellan de olika synerna på rättfärdigande.

3 Riksdagsperioden 1991-1993

Under riksdagsperioden 1991-1993 lades sju motioner som yrkade på en utvidgning av lagen om hets mot folkgrupp, som skulle innebära förändringar av yttrandefriheten. En motion hemställer att förnekande av Förintelsen bör betraktas som hets mot folkgrupp och sex yrkade på att samma hetslagstiftning som gällde etniska grupper skulle gälla även homosexuella. Två av motionerna lades av socialdemokrater, två av centerpartister, en lades av vänsterpartister, en av folkpartister och en lades tillsammans av en folkpartist, en socialdemokrat, en moderat, en kristdemokrat och en centerpartist. Tre av motionerna hemställer endast hets mot folkgrupp, medan de övriga även förespråkar andra lagändringar. Då de är sammanhängande, argumenterande texter tas allt i motionen som berör lagen om hets mot folkgrupp med i analysen, endast de stycken som inte alls rör lagen om hets mot folkgrupp ignoreras. Först undersöker jag de argumentationslinjer som kan kategoriseras som relaterade till någon av de klassiska invändningar mot yttrandefriheten, därefter ser jag om det finns några argument som ej kan kategoriseras enligt denna metod.

3.1 Skydd mot våld- en inskränkning enligt många argument

Ett tungt skäl till inskränkning av yttrandefrihet är skyddet för personer och samhället. Fyra av de fem filosofiska argumenten enligt Petäjä tillåter inskränkningar vid de omständigheter där individer eller samhället tar direkt skada. (200 6 s.169f) Omständigheterna ska få avgöra när en sådan inskränkning kan ske, därför är det svårt att sätta upp allmänna regler om inskränkning. En typ av argument som fokuserar på våld som orsak till förändrad lagstiftning är genomgående i motionerna.

Sex av sju motioner nämner hindrande av våld som anledning till en skärpt lagstiftning, varav fem motioner lägger stor vikt vid våldet i sin framställning. Samtliga gör dock mer än bara nämner våldet, alla diskuterar våld mer ingående eller tar upp det som skäl mer än en gång. Dessa fem motioner behandlar exempel på våld och två av dem använder någon statistik om våld. Alla sex motioner nämner uttryckligen våld och de fem motioner som använder exempel är mer specifika i dessa.

Samtliga fem nämner mord, varav en nämner folkmord och en nämner misshandel. När denna typ av argument presenteras hänvisas inte i någon motion till en annan princip, utan våldet presenteras som en orsak till lagändring i sig. För

att stödja argumentet om inskränkning på grund av våld påpekar två motioner en stark koppling mellan ord och handling. Jag ser hindrandet av våld som ett av de tydligaste dragen i motionerna, eftersom motionerna i så stor utsträckning utgår från våld i sin argumentation. Omfattningen är inte bara antalet motioner som diskuterar våld, utan hur pass mycket utrymme som ägnas åt beskrivning av våldet. Fyra motioner ägnar förhållandevis långa stycken åt beskrivning av våldsbrott, antingen som inledande stycken eller under egna avsnittsrubriker. Få exempel på andra typer av argument än de som rör våld får lika långa utläggningar. En motion har "Våldet mot homosexuella" (Pilsäter & Westerholm 1992) som kapitelrubrik och en har "Hets och våld mot homosexuella" som titel. (Linderholm 1993)

Även så pass starka exempel och uttryck som används om våldet, som mord och folkmord, visar på att denna typ av argument ges mycket tyngd. Det blir tydligt att de omständigheter som våldet verkar inom är viktiga. Alla sex motioner som berör våld argumenterar uttalat utifrån att en lagändring är nödvändig på grund av rådande omständigheter, då våldets allvar påpekas på olika sätt av alla, antingen dess ökning eller dess omfattning berörs i motivationen. Av de motioner som använder exempel på våld lyfter fyra fram en ökning av våld som drabbar utsatta grupper, tre påpekar våldets omfattning. Detta kan visa på en stark ställning för yttrandefriheten, då det krävs hot mot samhället eller individer i samhället för att inskränka yttrandefriheten. Om en inskränkning i yttrandefriheten bör motiveras med risken för direkt våld, visar dessa argument att yttrandefrihet kan vara allt som inte direkt skadar personer, egendom eller samhället. Denna argumentation går i linje med lagstiftningens syfte om bevarande av samhällslugnet. Detta är inte det enda draget som framhålls i någon av motionerna, men det är alltså ett starkt drag.

3.1.1 Rasism och nazism

De sex motioner som berör våld berör också de omständigheter som våldet begås inom. Ett genomgående tema är nazism, även den motion som ej använder exempel hävdar att "de grupper som sprider rasistisk och invandrarfientlig propaganda" ligger bakom våld mot homosexuella. (Linderholm 1993) Argumentationen kring nazism och liknande begrepp har olika beståndsdelar. De sex motionerna framhäver någon form av nazism eller rasism som ett hot mot samhället. En motion talar om nazism i sig, samma motion och ytterligare fyra talar om nazistiska eller nynazistiska grupper, varav en även nämner skinheads, en motion talar om de grupper som sprider rasistisk och invandrarfientlig propaganda. Ingen påpekar dock direkt att en lagstiftnings syfte är att hindra nazistiska eller rasistiska organisationer att verka. Dessa organisationer ska hindras eftersom de utgör ett hot mot samhället, genom våld, brottslighet eller samhällsomstörtande verksamhet. Alla sex berör nazisternas eller rasisternas våld, alla diskuterar deras våldsbrottslighet och en nämner deras samhällsomstörtande effekt. Detta kan ses som en tydligare utpekning av hotande grupper än mer allmänna hot om våld, endast en motion nämner våld som ett mer generellt

fenomen, fristående från en hänvisning till nazism. Nazismen beskrivs på detta sätt som de omständigheter som orsakar våld, och är det överhängande hot som en lagstiftning kan stävja, som ett tydligt exempel på den starka kopplingen mellan yttranden och våld. Nazister ses alltså främst som ett hot på grund av deras våldsutövning. Att nazism ses som icke rumsrent kan tyckas överdrivet att behöva påpeka, men det är anmärkningsvärt att ingenstans fokuseras på andra aspekter av nazismen än just deras våldshandlingar eller uppmaning till våld som orsak till att ändra lagstiftningen. Även där andra värden, som tolerans, nämns i samma motion som nazism, diskuteras dessa ämnen inte tillsammans. Nazism beskrivs alltså inte som ett värde som står emot yttrandefriheten, utan snarare som en omständighet som skapar våld, vilket står mot yttrandefrihet. En motion antyder likväl att nazism bör hindras för att det i sig hotar demokratin. Denna motion påpekar att nazistisk propaganda sprider sig, ”med allt vad det kan innebära [...] för den svenska demokratin”. (Holmberg m.fl. 1992) Detta resonemang utvecklas dock inte.

3.2 Sanningsargumentet

Sanningsargumentets syn på yttrandefrihetens värde, att det är det enda sättet att kunna nå sanning, behandlas i två motioner. Ingen av dessa nämner uttryckligen osanning som ett skäl till lagändring. Istället framhävs vissa fakta som redan fastställda, en använder information om utsatta grupper för att stärka sin argumentation, den andra påpekar att de uttalanden som bör förbjudas inte har något samband med riktig forskning. I båda fallen förekommer en kort redovisning av sanningen. Sanningshalten i uttalanden spelar alltså en viss roll för yttrandefriheten, men är inte ett särskilt utmärkande tema i motionerna. Här motsägs sanningsargumentets påstående om att stor yttrandefrihet garanterar sanning med att vissa faktum står bortom denna diskussion och därför inte är nödvändiga att diskutera. En motion påpekar direkt att en inskränkning inte skapar något hinder för ”saklig diskussion”. (Holmberg m.fl. 1992) Det kan tyckas onödigt att påpeka i en motion att homofobiska och rasistiska uttalanden är befängda, men att se hur stor tyngd detta har som argument för en lagändring är ändå intressant. Att sanningsargumentet inte behandlas mer utförligt visar att det trots allt inte väger tungt för en lagändring, även om argumentet är möjligt att använda.

3.3 Diskriminering i ett utvidgat demokratiargument

Ett besläktat drag är hur många motioner som fokuserar på jämlikhet i skydd. Inga av motionerna nämner jämlikhet uttryckligen, istället diskuterar fem av sju motioner diskriminering, varav en motion huvudsakligen ägnas åt att diskutera

diskriminering som övergripande tema. En väsentlig del av argumentationen i fyra motioner är att alla individer har rätt till jämlikt skydd av staten. Eftersom en lag som ska skydda utsatta grupper redan finns, är utvidgandet av den en fråga om ökad jämlikhet för fler utsatta grupper i samhället, resoneras det. Endast en motion påpekar ordagrant att homosexuella ska omfattas av samma skydd som etniska grupper, men liknande argumentationslinjer är så tydliga i de övriga motionerna att de ingår i samma tema. I de övriga tre motionerna argumenteras att likheterna mellan våld mot etniska grupper och våld mot homosexuella är så stora att lagen borde behandla etniska grupper och homosexuella som grupp likadant.

Här syftar en ändrad lagstiftning alltså inte till att enbart förhindra mer våld i samhället, utan fokus ligger på att alla individer i samhället får skydd mot brottslighet i samma utsträckning. Lagstiftningen i sig ses som diskriminerande om den inte omfattar ännu en grupp. Två motioner hävdar att lagstiftning som kan ses som diskriminerande mot homosexuella bör avskaffas. Dessa motioner nämner dock detta som en allmän princip och därför är det inte helt klart om detta innebär att lagen om hets mot folkgrupp är diskriminerande i sig. Skyddet mot våld och diskriminering är dock inte enbart delar i samma resonemang. Detta syns bland annat i att en motion diskuterar diskriminering utförligt, men inte våld. En annan motion diskuterar motsvarande våld men inte diskriminering. Genom att fokusera på allas likhet som en giltig anledning till inskränkning i yttrandefriheten visas uppfattningen att principen om allas lika värde är i konflikt med yttrandefriheten. På grund av den omfattning som diskriminering diskuteras blir det även tydligt att allas lika värde är ett viktigt värde. I detta fall rör det sig om en grundläggande nivå av allas lika värde, nämligen den till skydd mot våld. Denna likhet inför lagen är ett uttryck för allas lika värde, som behandlas i det mer utförliga demokratiargumentet.

Den enda motion som inte ansluter diskriminering till skydd mot våld visar en mer omfattande bild av allas lika värde, genom exempel på andra sorters diskriminering som bör motarbetas. Denna motion motiverar en lagändring med att folkgruppen homosexuella behöver stärkas eftersom de i allmänhet befinner sig i underläge. Förutom denna påpekar en motion att olika former av diskriminering är fel eftersom alla har lika värde. Även denna visar en mer utförlig syn på vad allas lika värde innebär, genom att hävda att värdet medför respekt och tolerans.

Det mer utvidgade demokratiargumentet medger att allas lika värde är en förutsättning för att yttrandefriheten ska fungera, och kan därmed gå i linje med att vissa inskränkningar är nödvändiga för att yttrandefriheten ska fungera i en demokrati. Detta resonemang går dock emot Meikeljohns argument, där just politiskt tal speciellt bör skyddas mot inskränkningar. Denna argumentationslinje går därmed inte att tydligt relatera till de filosofiska argument som Petäjä presenterar.

3.4 Toleransargumentet

Den andra delen av argumentationen kring diskriminering behandlar Bollingers toleransargument, genom att motsäga det. Två motioner relaterar till toleransargumentet och menar att en förändrad lagstiftning behövs för att motverka vissa attityder. Dessa menar att samhället bör motarbeta de intoleranta attityder som orsakar diskriminering. En motion framhäver uttryckligen att tolerans är ett viktigt värde som kräver en förändrad lagstiftning där yttrandefriheten inskränks. Tolerans innebär enligt denna motion inte enbart att acceptera olika uppfattningar, utan även att människan har ”rätt att var annorlunda”. Denna slutsats sägs följa på ”allas lika värde”. (Pilsäter & Westerholm 1992) Den andra motionen uttrycker indirekt att vissa yttranden sprider intolerans, eftersom det pluralistiska samhällets existens hotas av ”propaganda som innebär att man uppsåtligt utsår missaktning mot utpekade folkgrupper”. Att förhindra detta sägs redan idag vara ett av lagens syften. Förutom dessa två motioner påpekar en motion att ringaktning möjliggör våldshandlingar. Eftersom toleransen spelar en viktig roll i dessa motioners argument har toleransargumentet en viss betydelse för synen på yttrandefriheten. Dessa motioners synsätt är alltså att en stor yttrandefrihet inte innebär ökad tolerans som Bollinger menar, istället är tolerans ett värde som främjas av vissa inskränkningar i yttrandefriheten. Här framträder även en syn på allas lika värde och tolerans som närstående värden, en syn som inte delas av toleransargumentet.

3.5 Övriga argument

Som syns i denna kategorisering av argumentationslinjer finns stora likheter i motionerna. Många motioner använder samma ord eller uttryck, och samma typ av resonemang syns i flera olika motioner. Ingen av dem bemöter autonomiargumenten. En del argument är dock svåra att sortera in i dessa kategorier, då de inte tydligt kan betraktas som behandlade i de klassiska argumenten. En motion hänvisar till den politiska majoritetens vilja, ett argument som inte accepteras av de filosofiska argumenten, en motion hänvisar till liberalismen som värdegrund. Ytterligare en nämner snabbt att mänskliga rättigheter bör försvaras, men går inte närmre in på vilka rättigheter det rör eller vad detta innebär.

3.6 Rättfärdigande av argumenten

Genom att tillbakavisa sanningsargumentet förefaller det inte finnas någon värdekonflikt mellan yttrandefrihet och sanning. Att en motion uttrycker att en

saklig diskussion kan föras trots en lagändring visar att sanning är ett värde som ej bör inskränkas. I argumentationen kring våld syns liknande antydningar till att en värdekonflikt ej är överhängande. Eftersom nazism nämns som ett hot mot samhället, är en inskränkning för att rädda samhället väl förståelig. Om inskränkningen inte görs hotas hela samhället och därmed kommer även yttrandefriheten att försvinna, alltså bevarar en inskränkning även yttrandefriheten. Även de filosofiska argumenten menar ju att hot mot yttrandefrihetens och demokratins existens är anledningar till inskränkning. Även om samhällets existens inte direkt hotas av våldet är inskränkningen godtagbar enligt argumenten. Försöken att minska mängden våld bidrar till att öka välbefinnandet i samhället och kan ses som ett konsekvensetiskt resonemang. Denna inskränkning går dessutom i linje med statens roll, som sett ur Hobbess klassiska resonemang rättfärdigas genom sitt våldsmonopol. (Badersten 2006 s.157)

Både bemötandet av toleransargumentet och bemötandet av det utvidgade demokratiargumentet visar på pliktetik. Såsom toleransargumentet tillbakavisas framställs tolerans stå mot yttrandefrihet. Toleransen kopplas ihop med andra värden, frågan är om tolerans är ett egenvärde. Genom att hävda att lagstiftningens uppgift är att skydda det pluralistiska samhällets existens framträder tolerans som ett egenvärde. Den motion som framhäver att tolerans är ett grundläggande värde ser det emellertid som en följd av allas lika värde. Även den motion som hävdar att intolerans leder till våld ser snarare toleransen som ett instrumentellt värde, som minskar våld. Genom att på detta sätt motivera tolerans med andra viktiga värden framhävs varför tolerans är viktigare än en bred yttrandefrihet. Genom att hävda att toleransen ingår i lagstiftningens syfte eller mena att det är grundläggande för hela den politiska uppfattningen framstår tolerans som egenvärde, vilket förklarar hur det kan inskränka yttrandefriheten. På grund av motiveringen utifrån andra värden ser jag det dock som ett instrumentellt värde.

Allas lika värde har uppenbart ett egenvärde som står i kontrast mot yttrandefriheten, vilket syns i att det är en utgångspunkt för så pass många motioner. Tre motioner utgår från att motarbetande av diskriminering ska främjas utan att motivera detta. De andra motionerna uttrycker tydligt att allas lika värde är ett grundläggande värde. En hänvisar till att det är ett demokratiskt samhälles skyldigheter att främja jämlikhet. Yttrandefrihet får alltså i vissa fall ge företräde åt jämlikhet, vilket visar på att jämlikhet rangordnas högre än yttrandefrihet i en demokratisk värdehierarki. Detta värde motiverar i första hand inskränkningar som rör skydd mot våld, den motion med en vidare uppfattning av begreppet diskriminering menar att främjande av jämlikhet är viktigt, men pekar inte ut förbud mot ytterligare diskriminering. Eftersom ingen av motionerna kräver absolut jämlikhet som hindrar alla olikheter i yttranden, har inte allas lika värde totalt företräde. Att endast ojämlikhet som beskrivs som oacceptabel berörs visar snarare på en avvägning mellan olika värden, där en viss nivå av inskränkningar i ett värde kan accepteras på bekostning av det andra.

4 Riksdagsperioden 2000-2001

Under riksdagsperioden 2000-2001 lades 8 motioner som behandlade utvidgning av lagen om hets mot folkgrupp. Tre lades av folkpartister, två lades av kristdemokrater, en lades av vänsterpartister, en lades av centerpartister och en lades av miljöpartister. Fyra resonerade om hets mot homosexuella, två om homosexuella och bisexuella, en om homosexuella, bisexuella samt transpersoner, och en om sexuell läggning.

4.1 Förhindrande av våld

Argumentationen kring våld är framträdande i motionerna, sju av åtta motioner nämner förhindrandet av våld som motivering till inskränkningar i yttrandefriheten. Fem motioner nämner våld direkt som en orsak, medan de övriga två nämner hatbrott respektive "grymma brott". Fyra motioner nämner mord, varav två även nämner misshandel och "grovt fysiskt våld". Två stycken använder statistik om våldets omfattning, två använder exempel och ytterligare en använder både statistik och exempel rörande våldsbrott. Sex av de sju motioner som nämner våld nämner i samband med detta även "brott" eller "brottslighet". Fem motioner fokuserar mycket på våldet, en av dessa har till och med rubriken "Våldet i samhället". (Hammarström m. fl. 2000) I dessa motioner uttrycks mycket tydligt att våldet är en anledning till förändrad lagstiftning, tre framför i inledningen att våld är en anledning till att förändra lagstiftningen. Två motioner ägnar varsitt helt avsnitt åt att huvudsakligen nämna flera exempel på våldsbrott och påpeka behov av förändrad lagstiftning. De övriga motionerna behandlar våld mindre, i en nämns våld endast en gång. I den resterande motionen påpekas att motarbetande av våld är anledning till ändrad lagstiftning, men våld diskuteras endast i två meningar. I samtliga motioner som berör våld ses motarbetandet av våld som ett viktigt mål i sig. I denna argumentation nämner en motion direkt att ord är kopplade till handlingar, för att stärka resonemanget om att vissa yttranden innebär våld. En motion påpekar uttryckligen att våldet har ökat, medan en talar om nazismens återfödelse i sin argumentation. Genom både omfattningen och de starka uttryck som används är det tydligt att begränsning av våld är en viktig del av argumentationen i motionerna. Denna diskussion överensstämmer med inskränkningen om stävande av våld som diskuteras i de klassiska inskränkningarna av yttrandefriheten. På grund av omfattningen av argumentationen ser jag detta som ett mycket tydligt tema i motionerna.

4.1.1 Rasism och nazism

Liksom tidigare nämns rasism ofta i dessa motioner, alla motioner diskuterar faktiskt rasism eller nazism. Fem motioner nämner rasism varav en även nämner rasistiska organisationer, tre nämner nazister, en nämner nazism, en nämner högerextremistiska grupper. Rasism och nazism beskrivs delvis som de omständigheter som skapar det våld som bör motarbetas. I alla motioner som diskuterar våld kopplas rasism och nazism tydligt ihop med våld eller brottslighet, sex motioner påpekar att det är vissa grupper, såsom nazister eller rasistiska organisationer, som orsakar våld. För övrigt hävdar tre motioner att själva ideologin, rasism, ligger bakom våldet. Två motioner nämner enbart rasism i samband med våld och en nämner det enbart i samband med brottslighet. Rasism och nazism nämns även i samband med annat än våld, likaså nämns andra orsaker till våldet. I den motion som inte nämner våld samt fyra andra nämns andra anledningar än våld till varför motarbetandet av rasism är viktigt. Den del som argumenterar att rasism är den omständighet som skapar våld faller inom argumentationslinjen om inskränkning på grund av våld, liksom det gjorde under perioden 1991-1993. Där rasismen och nazismen kopplas till andra värden menar två motioner att rasism bör motarbetas på grund av att det är oförenligt med allas lika värde, två motioner menar att rasism ska motarbetas för att det är intolerant, och en menar att det hotar det demokratiska samhället. Dessa värden återkommer jag till nedan.

4.2 Sanningsargumentet

Sanningsargumentet behandlas ytligt i tre motioner, på ett liknande sätt som under riksdagsperioden 1991-1993. En nämner fakta om skillnader mellan homosexuella och heterosexuella, medan en påpekar att vissa sätt att behandla homosexuella, såsom att försöka omvända dem, inte är förenligt med vetenskap, samt påpekar att förhindrande av "felaktiga begreppsbildningar" är viktigt. Ytterligare en motion påpekar förhindrandet av "felaktiga begreppsbildningar" utan att nämna fakta. Att lyfta fram erkända sanningar som ett argument att förbjuda osanna yttranden förekommer alltså, om än mycket sparsamt.

4.3 Diskriminering i ett utvidgat demokratiargument

Alla motioner nämner uttryckligen diskriminering, som dessutom är en viktig del i argumentationen. Detta ses bland annat i att motverkande av diskriminering nämns som ett huvudsakligt syfte med en lagstiftning i fem motioner. Motionerna lägger alltså stor vikt vid diskriminering, men resonemanget innehåller olika

beståndsdelar. Ett genomgående resonemang hävdar att en ändring av lagstiftningen är nödvändig för allas jämlikhet i skydd i rättsamhället. Fem motioner påpekar allas rätt till lika skydd på olika sätt. En av dem nämner uttryckligen att lagstiftning ej bör vara diskriminerande, medan en påpekar detta genom att hävda att homosexuella bör ha samma skydd som andra utsatta grupper. En motion påpekar likheter mellan det våld som drabbar homosexuella och det våld som drabbar andra utsatta grupper. De övriga två fokuserar inte på likhet i skydd, men säger kort att samma typ av skydd ska gälla för homosexuella som för andra utsatta grupper. En använder exempel på olikheter i skydd, genom bland annat ett exempel där homosexuella tvingades betala för skydd. En av dessa motioner menar att en icke diskriminerande lagstiftning är viktig för rättsamhället, för om inte alla grupper i samhället äger samma ”trygghet som andra är det ett hot mot rättsamhället” (Jacobsson 2000). Samhället har alltså en skyldighet att ge lika skydd till alla grupper. En motion påpekar att en lagändring innebär synliggörande av diskriminering. Som diskriminering anförs dock även beståndsdelar som inte kan sägas vara förenligt med denna typ av inskränkningar, där likhet i skydd mot våld är viktigt värde för att kunna skapa rättsäkerhet. Flera motioner menar att likabehandlingen bör gå längre än till enbart likhet i skydd mot våld. Andra värden än lika skydd mot våld bör alltså främjas med lagstiftningen.

4.3.1 Allas lika värde i det utvidgade demokratiargumentet

Fem motioner påpekar allas lika värde som ett viktigt mål i sig. Tre nämner direkt att allas lika värde är ett grundläggande värde. Av dessa menar en centerpartistisk och en kristdemokratisk motion att detta värde är del av egna partiets värderingar. En hänvisar till sin ideologi, då ”alla människors lika värde är grundläggande för liberalismen”. (Narti m.fl. 2000) Av de övriga hänvisar en till mänskliga rättigheter, denna motion påpekar även att ”kärlek och sexualitet mellan människor av samma kön är lika mycket värd som kärlek och sexualitet mellan människor av olika kön”. (Stafilidis 2000) Den andra nämner insatser mot ”ifrågasättande av alla människors lika värde”, som utan vidare motivering sägs vara ett viktigt mål. (Larsson m. fl. 2001) En motion påpekar inte allas lika värde, men nämner däremot de mänskliga rättigheterna. Resonemanget utgår ifrån att idén om allas lika värde bör stärkas i samhället. Två motioner menar att de brott som homosexuella utsätts för inte enbart är hemska på grund av dess våldsamhet, utan även är övergrepp på idén om allas lika värde.

I två motioner kontrasteras allas lika värde mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering. En förändrad lagstiftning beskrivs som ett steg i kampen mot dessa yttringar av brister i allas lika värde. En annan beskriver som inledande syfte kampen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering som viktig. En motion menar att det är viktigt att bekämpa de attityder som står emot allas lika värde. Tanken att alla människor bör behandlas med lika respekt på grund av allas lika värde framhålls i fyra motioner. Respekt är ett viktigt uttryck för allas lika värde, vilket lagstiftningen bör främja, menas det. Genom att beskriva detta som olika uttryck på bristande stöd för allas lika värde

sätts tröskeln tydligt högre än vid likhet i skydd. Hela argumentationen kring diskriminering kan förklaras med det utvidgade demokratiargumentet, men går mot Meikeljohns syn att just politiska uttalanden bör skyddas. Att alla ska behandlas lika i skydd mot våld är en grundläggande nivå, att i övrigt så uttryckligen hävda att allas lika värde även i andra sammanhang är viktigt visar på att det utvidgade demokratiargumentet är framträdande i dessa motioner. Att detta tillhör det utvidgade demokratiargumentet syns även i att respekten spelar en viktig roll, ett värde som nämns enbart i detta argument.

4.3.2 Demokratiargumentet och hotet mot demokratin

Fem motioner nämner demokratiska värden som viktiga att skydda. I dessa nämns rasism och homofobi som hot mot demokratiska värden i fyra motioner, medan en nämner intolerans som hot. Därför är det samhällets uttryckliga plikt att motarbeta detta. Två av motionerna framhäver samhällets plikt att främja humanistiska värderingar tillsammans med demokrati. Två berör behovet av att stärka de mänskliga rättigheterna. Detta är en snävare uppfattning av yttrandefrihet än många av de andra argumenten medger. En grundläggande nivå är att hävda allas lika rätt till skydd, men att hävda att alla ska respekteras för att yttranden ska accepteras är att gå ett steg längre. Att detta ändå är syftet med en lagändring är tydligt om man ser till de motioner som diskuterar det demokratiska samhället. Eftersom argumentationen inte hänvisar till allvarliga hot mot samhället eller dess invånare anser jag att de hot som beskrivs inte är så pass allvarliga som krävs för att en inskränkning av icke-demokratiska åsikter går i linje med det utvidgade demokratiargumentet. Att inskränkningar ändå görs innebär att man tar fasta på att åsikter som inte är demokratiska inte har någon rätt i ett demokratiskt samhälle. Resonemanget kan alltså förklaras med det utvidgade demokratiargumentet, men inte förenas med det.

4.4 Toleransargumentet

I samband med argumentationen kring diskriminering och allas lika värde bemöts toleransargumentet delvis på ett liknande sätt som i motionerna 1991-1993. Likheten ligger i att argumenten utgår ifrån att tolerans är ett värde som bör främjas i samhället, men att detta bäst främjas genom en inskränkning av yttrandefriheten. Skillnaden ligger dock både i omfattningen av temat och kopplingen till homofobi.

Alla motioner som berör ämnet tar upp det flera gånger och lägger stor vikt vid det. Fyra motioner beskriver intolerans som ett hot genom främjande av våld eller hot mot demokratin, varav en motion uttryckligen nämner tolerans som ett viktigt värde att främja. En av dessa menar att intolerans visar sig i kränkande uttalanden och yttranden. En motion uttrycker inte mer precist vad intolerans innebär, men nämner det i samband med ”hatpropaganda och rasistiska och

homofobiska handlingar” (Könberg m.fl. 2001) och i främjandet av icke-diskriminerande lagstiftning. Två motioner nämner att intolerans visar sig i våld, varav en även hävdar att intolerans visar sig i diskriminering. Denna menar även att intolerans i detta sammanhang är homofobi, vilket i sin tur bör bekämpas av samhället. Intressant här är att homofobi av vissa beskrivs som ett uttryck för intolerans, medan andra motioner beskriver det som ett resultat av brister i allas lika värde. Homofobi nämns i fem motioner, varav två kopplar det nära samman med intolerans, två kontrasterar det som en motsats mot allas lika värde och i en kontrasteras det både mot allas lika värde och nämns kopplat till intolerans. Denna motion definierar homofobi som ”rädsla för och intolerans mot homosexuella” och ”negativa reaktioner en del människor visar homosexuella” (Stafilidis 2000). Detta kan antyda att värdena tolerans och idén om allas lika värde står nära varandra. Eftersom Bollinger menar att värdemotsättningar ska få finnas för att öka toleransen, och medger inskränkningar endast i de omständigheter där toleransen är allvarligt nedsatt, är argumentationen helt annorlunda. I denna argumentation menas snarare att vissa argument i sig minskar toleransen, och därför är de omständigheter som ska motarbetas. Med föreställningen att omfattande yttrandefrihet minskar toleransen gäller givetvis inte Bollingers föreställning om förhållandet mellan tolerans och yttrandefrihet. Då hälften av motionerna diskuterar tolerans är det alltså av viss vikt för yttrandefriheten. Motionerna visar både på en annan syn på tolerans och en annan syn på förhållandet mellan tolerans och yttrandefrihet än Bollinger, argumenten påminner snarare om demokratiargumentationens jämlikhetsaspekt.

Alla utom en motion påpekar antingen intolerans eller allas lika värde. Den övriga motionen påpekar dock att skyddet för mänskliga rättigheter är viktigt och kan stärkas av en lagändring. Argumentationen skiljer sig därför från mycket av den filosofiska diskussionen genom att hävda att vissa attityder som förespråkar olika behandling av människor motiverar en inskränkning i yttrandefriheten. Problemet med åsikterna är inte enbart att de direkt orsakar våld eller hotar samhällets existens. Samhället bör stärka vissa värderingar kring människors lika värde och motarbeta vissa attityder, bland annat genom lagstiftning. På detta sätt tar argumentationen fasta på risken att negativa åsikter kan spridas med en omfattande yttrandefrihet. Genom att se vad yttrandefriheten ställs mot i motionerna är det tydligt att yttrandefrihet lika gärna kan sprida intolerans som tolerans. För att tolerans ska fungera krävs mer än bara acceptans, här krävs respekt för olikheter. Den tolerans som förutsätts innebär inte att acceptera allas åsikter, snarare att acceptera alla som anser att andra har en åsikt värd att yttra. Denna syn på tolerans visar på en vidare syn på begreppet, där vissa karakteristiska som innefattas i begreppet påminner om de inom allas lika värde.

4.5 Övriga argument

Förutom detta förekommer en del mer vaga värden som hänvisas till vid enstaka fall. Dessa är ”personalistisk människosyn”, ”det öppna samhället” och möjligheten att ”leva sina liv”. Eftersom det finns för många olika tolkningsmöjligheter för dessa begrepp betraktar jag dem som för vaga för att kunna kategorisera dem.

4.6 Rättfärdigande av argumenten

Genom att avvisa sanningsargumentets påstående om vikten av att tillåta alla yttranden, framkommer i det kortfattade resonemanget kring sanning samma syn som i de tidigare motionerna. Inte här heller anses en värdekonflikt föreligga. Motarbetandet av osanning sker snarare genom en inskränkning i yttrandefriheten, vilket leder till att vissa klart felaktiga påståenden kan bekämpas. Även argumentationen kring skydd mot våld liknar den tidigare argumentationen. På samma sätt som tidigare följs de klassiska inskränkningarna genom att hävda att en inskränkning för att skydda mot våld är nödvändig.

De motioner som motiverar toleransens värde utifrån intoleransens dåliga effekter i form av våld och diskriminering kan inte sägas beskriva tolerans som ett mål i sig. Arbetet mot intolerans sägs vara ett viktigt mål, men då det hänvisas till andra värden beskrivs tolerans inte som ett egenvärde, snarare är det förhindrandet av våld och homofobi som är skyddsvärda. En motion lägger i detta in att homofobi borde motarbetas. Även de som uttrycker att intolerans i sig bör motarbetas, lägger in andra idéer i tolerans än de filosofiska argumentationslinjerna. Genom att hänvisa till andra värden än acceptans för allas åsikter kan därför värdet tolerans sägas ha ett instrumentellt värde.

När intolerans nämns med rasism och sägs innebära kränkande åsikter visas uppfattningen att intolerans innebär en negativ attityd mot homosexuella, alltså att värdet tolerans inte enbart innebär att acceptera andras åsikter. Genom att koppla ihop tolerans med andra värden på detta sätt ges det större innebörd och därmed en annan syn på dess effekter. Resonemanget kring toleransargumentet visar alltså att en bred tolerans på grund av sina effekter inte är förenligt med en bred yttrandefrihet och då toleransens effekter värderas högre bör yttrandefriheten ge vika. Tydligt är tolerans alltid bör främjas för att främja vissa värden. Eftersom tolerans till stor del motiveras med andra egenvärden kan argumentationen i huvudsak ses som ett pliktetiskt resonemang.

Stor del av argumentationen kring allas lika värde går i linje med det utvidgade demokratiargumentet genom att hävda att alla människors värde måste respekteras. Det utvidgade demokratiargumentet är oklart när det gäller vad som krävs av samhället för att alla ska förväntas ha en åsikt att yttra. Att sträva efter

lika skydd för alla medborgare kan som en motion påpekar innebära trygghet som medför att en individ vågar yttra sig. I diskussionen som går bortom skydd från våld är det svårare att bedöma vad som är en acceptabel nivå för att alla förväntas ha en åsikt att yttra. När inte enbart skydd från våld utan även respekt ses som markör för en acceptabel nivå är skyddet för allas lika värde starkare. Till en viss del är jämlikheten i skydd en del av statens funktion, men ett över andra värden dominerande krav på konsensus kring alla människor har lika värde är inte förenligt med de klassiska filosofiska argumentationslinjerna.

Anledningen till inskränkning skiljer sig mellan det utvidgade demokratiargumentet och motionerna. Det utvidgade demokratiargumentet hävdar att bedömningen av alla som individer med en åsikt värd att yttra och bedömas rättvist är viktigt för yttrandefriheten, men i motionerna hänvisas till andra skäl än yttrandefriheten, som partiideologi, ideologi och mänskliga rättigheter. Allas lika värde är alltså inte enbart en förutsättning för en fungerande yttrandefrihet, den tycks kunna göra inskränkningar i yttrandefriheten som inte är nödvändiga för yttrandefrihetens funktion. En motion kan dock sägas anknyta allas lika värde med dess funktion för yttrandefriheten, då den menar att det öppna samhället förutsätter respekt för olikheter. Att sammanfoga den öppenhet som det innebär att respektera allas lika värde med att acceptera olika åsikter är tydligt i dessa motioner, framförallt där toleransen kopplas till respekt för allas lika värde.

Ingen motion hänvisar direkt till demokrati, men genom att kontrastera allas lika värde mot rasism och homofobi, som beskrivs som hotande för demokratin, blir allas lika värdes betydelse för demokrati tydligt. Trots att det inte uttrycks kan alltså allas lika värde värderas högre än yttrandefrihet i en demokratisk värdehierarki. Detta behöver inte betyda att allas lika värde får fullständigt företräde framför alla former av yttrandefrihet. Att värden vägs mot varandra syns i att en motion påpekar att staten inte bör påverka åsikter omedelbart utan uppmuntra en grogrund för dem, en annan motion påpekar vikten av avvägning mellan värden som yttrandefrihet och skydd för minoriteter. En fullkomlig inskränkning av obekväma åsikter genom lagstiftning är inte målet.

Att allas lika värde inte får fullständigt företräde ses även i att främjandet av allas lika värde inte bör innebära så drastiska förändringar att yttrandefriheten inskränks överallt där olika behandling av människor sker. Att allas lika värde påpekas som en utgångspunkt innebär att dock det har ett klart företräde. Resonemanget är i hög grad pliktetiskt, då allas lika värde skildras som en plikt som samhället har i uppgift att försvara och inga högre värden hänvisas till. Genom att koppla ihop de viktiga demokratiska värdena tolerans och allas lika värde för att kontrastera dem mot yttrandefrihet förlorar förstas yttrandefriheten en del av sitt berättigande.

4.7 Sammanfattande jämförelse

De största likheterna ligger i argumentationen kring våld, där både resonemanget och orden är liknande. Även hänvisningarna till nazism och skydd mot våld är likartade. Till omfattningen är denna del av argumentationen stor, vilket visar att denna klassiska argumentationslinjes starka kraft fortfarande gäller. Eftersom samhället kan sägas rättfärdiga sig genom att motarbeta våld är detta förståeligt. Även rasismens och nazismens roll är liknande, de är i båda perioder det tydliga hot som våld skapas inom. Här finns viss skillnad dock, i den senare perioden hänvisas till rasismen i sig som orsakande våld och inte enbart grupper. Färre av de senare motionerna nämner mord och ökning av våld i sin motivering. I den senare tiden relateras dock andra värden än våld till rasism och nazism, såsom oförenlighet med allas lika värde, tolerans och det demokratiska samhället.

Sanningsargumentet behandlas sparsamt under båda perioderna och med liknande resonemang. De skillnader som finns i motsägandet av sanningsargumentet skiljer sig dock lite i och med att de senare motionerna talar om vissa uppfattningar som felaktiga, vilket enligt mig är ett mer rakt sätt än tidigare att uttrycka att osanning inte är önskvärt.

Argumentationen kring tolerans innehåller stora likheter mellan de olika perioderna. Under båda perioderna framhävs samma syn på toleransargumentet, toleransens syfte, orsak och vilka värden det kopplas ihop med stämmer i stort. Även sättet att inte hänvisa direkt till tolerans, utan resonera kring intolerans, sammanför perioderna. Dock skiljer omfattningen sig, då toleransargumentet behandlas mer i den senare perioden. En annan viktigt skillnad är att den senare perioden kopplar samman intolerans med homofobi, vilket tydligare än tidigare visar på en utvidgad uppfattning av vad intolerans innebär. Yttrandefriheten beskrivs i båda fall som något som inte automatiskt innebär tolerans. Eftersom tolerans är nära kopplas till detta värde i den senare perioden omöjliggörs det orsakssamband som Bollinger menar finns. Yttrandefrihetens värde för att skapa ett tolerant samhälle är alltså nedtonat, då yttrandefrihet enligt detta synsätt lika gärna kan skapa ett intolerant samhälle.

Det utvidgade demokratiargumentet behandlades delvis likartat, men det finns även en betydande skillnad i och med det utökade kravet bortom likhet i skydd. Här finns stora likheter i den grundläggande synen på diskriminering, men i vilken grad allas lika värde bör få företräde framför yttrandefrihet finns stora skillnader mellan perioderna. Den stora likheten i diskussionen ligger i argumenten kring jämlikhet i skydd, där likheterna är stora både vad gäller omfattning och motivering. Med tanke på att allas lika värde är uttalat i regeringsformen är det förståeligt att denna konflikt upplevs som ständigt närvarande i ett samhälle där grupper drabbas olika mycket av våld. Därför läggs stor tyngd vid likhet i skydd i båda undersökta perioder.

Den största skillnaden mellan de båda periodernas argumentation ligger i det vidare resonemanget kring allas lika värde. Den senare periodens resonemang kring allas lika värde förekommer i liknande form i endast en motion 1992,

skillnaden i hur mycket ämnet berörs är alltså avsevärd. Från den tidigare synen där jämlikheten rörde likhet i skydd omfattar resonemanget kring allas lika värde en syn att jämlikheten bör gälla längre än så. Samhället och dess värden hotas inte enbart av att alla inte blir skyddade från våld, utan av att alla inte har samma attityder till olika grupper i samhället. Detta är en klar förändring som är avgörande för uppfattningen av hur långt jämlikheten bör inskränka yttrandefriheten.

Trenden är att samhället bör inskränka yttrandefriheten bortom ett grundläggande behov av likhet i skydd, till att vissa åsikter som inte är förenliga med demokrati inte har något skydd av yttrandefriheten. Att detta inte endast ses som en funktion av yttrandefriheten syns i att endast en motion motiverar denna ökade jämlikhet med en ökad förmåga till diskussion. Denna förändring är anmärkningsvärd, eftersom detta resonemang är så omfattande under den senare perioden, fast det knappt finns i den tidigare perioden. Även den nära kopplingen mellan tolerans och allas lika värde påpekas mer senare, liksom kopplingen mellan jämlikhet och fler värden, såsom homofobi.

Eftersom den senare perioden präglas av längre och fler hänvisningar som inte rör inskränkningar på grund av våld, får argumentationslinjen kring våld relativt sett mindre utrymme. Även om våldsargumentationen är mycket viktig i båda perioderna innebär fokuset på fler värden att rättfärdigandet inte huvudsakligen stödjer sig på ”tungt” argument som utgår från samhällshot. När även mindre ”allvarliga” hot kan inskränka yttrandefriheten har andra värden fått företräde i värdehierarkin.

I den senare perioden förekommer också fler hänvisningar till värdegrunder, som exempelvis partiideologi. Medan de tidigare motionerna tenderade att hänvisa till samhällsallmän nödvändighet för att inskränka yttrandefriheten genom att påpeka hoten mot samhället, syns i de senare motionerna tendenser till att utifrån ideologiska ståndpunkter motivera inskränkningar.

5 Slutsats

Jag anser att min metod ger ett resultat som är möjligt att dra rimliga slutsatser från. Utifrån min analys är den rimligaste slutsatsen att yttrandefrihetens värde har förändrats. I argumentationslinjerna kan vissa tydliga tendenser utläsas. En klar förändring av motivationen till inskränkningar i yttrandefriheten syns, vilket visar en förändrad attityd gentemot yttrandefrihetens idé. Den tydligaste förändringstrenden är att större vikt numer läggs vid att yttrandefrihet skyddar de uttalanden som visar respekt för allas lika värde. Yttrandefriheten kan inskränkas av värden som är viktiga i en demokrati, inte enbart för samhällets eller yttrandefrihetens fortlevnad, utan även för främjande av de värden som bör vara tongivande i en demokrati. De värden som tidigare fick företräde framför yttrandefrihet, såsom jämlikhet och skydd mot våld, är fortfarande legitima gränser tillsammans med det numer allt viktigare utvidgandet av allas lika värde. Yttrandefriheten har alltså blivit snävare, de nyare avgränsningar görs främst genom avvägningar mot allas lika värde, som är ett mycket viktigt värde. Avgränsningarna beror alltså inte på nödvändighet för yttrandefriheten själv, där en avsevärd jämlikhet kan tänkas behövas för att individer ska kunna diskutera på en jämlik nivå med varandra, utan görs utan främsta avsikt att förbättra yttrandefriheten.

De värden som ej accepterar yttrandefrihetens förutsättningar ska ej skyddas av den. Yttrandefriheten medför inte till sin natur andra demokratiska värden, såsom tolerans, utan betraktas stå någorlunda frikopplad från flera viktiga demokratiska värden. Då yttrandefrihet därmed kan medföra intolerans och andra värden som går mot dess syfte bör den begränsas i dessa avseenden. En omfattande yttrandefrihet har under de undersökta perioderna medfört risker för våld under vissa omständigheter, men under den senare perioden menas uttryckligare att yttrandefriheten kan bidra till åsikter som går emot yttrandefrihetens syfte, exempelvis intolerans. Trots dessa förändringar är alltså likheterna mellan de olika perioderna stora, då ett liknande förhållande mellan yttrandefrihet och värden som sanning och förhindrande av våld framkommer under båda undersökta perioder.

De klassiska, filosofiska argumentationslinjerna för yttrandefrihet avvisar stor del av denna argumentation, framförallt under den senare perioden. Jag anser dock att det är produktivt att jämföra den politiska debatten med de filosofiska argumenten, då resonemangen uppenbarligen i stor utsträckning relaterar till dem.

6 Referenser

- Andersson, Jan, 2004. *Yttrandefrihetens dilemman – debatten om hetspropaganda, mediekoncentration och persnolig integritet mellan 1940- och 2000-tal*. Stockholm: Elanders Gotab
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod – att studera det önskvärda*. Danmark: Naryana press. Lund studentlitteratur.
- Beckman, Ludvig, 2005. *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus.
- Brb, *Brottsbalken*. SFS-nummer för ändringsförfattning: 2002:800 kap. 16
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1962:700>
- Danelius, Hans, 2002. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 2:a uppl. Stockholm: Elanders
- Grundlagarna*, Riksdagens hemsida. Hämtad den 7/ 1 2008.
http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_1527.aspx
- Olsson, Anders R, 2007. *Yttrandefrihet och tryckfrihet – handbok för journalister*. 5:e uppl. Danmark: Naryana press. Stockholm : Studentlitteratur
- Petäjä, Ulf, 2006. *Varför yttrandefrihet? Om rättfärigandet av yttrandefrihet med utgångspunkt från fem centrala argument i den demokratiska idétraditionen*. Göteborg, Intellecta Docusys.
- Vad är demokrati?* Riksdagens hemsida. Hämtad den 10/1 2008
http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_1514.aspx
- RF, Regeringsformen*, kap. 1 SFS-nummer: 1974:152
http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6055.aspx
- RF, Regeringsformen*. kap. 2. SFS-nummer: 1998:1437
http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6074.aspx
- TF, Tryckfrihetsförordningen*. Kap. 4. SFS-nummer: 1949:105
http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6099.aspx
- YGL, Yttrandefrihetsgrundlagen*.kap. 7. SFS-nummer: 1991:1469
http://www.riksdagen.se/templates/R_PageExtended____6116.aspx

Yttrandefrihetsgrundlagen .Information från riksdagens hemsida. Hämtad den 14/1 2008

http://www.riksdagen.se/templates/R_Page_5561.aspx

Motioner

1991-1993 Alla är hämtade den 10/12 2007.

Direkt hänvisade till:

Holmberg, Håkan –Andersson, Elving- Einhorn, Jerzy – Haglund, Ann-Cathrine-
- Lindkvist, Oskar, 1992. *Motion 1991/92:K410 - Hets mot folkgrupp*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GF02K410

Linderholm, Christina, 1993. *Motion 1992/3:Ju834 – Hets och våld mot
homosexuella.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GG02Ju834

Pilsäter, Karin- Westerholm, Barbro, 1992. *Motion 1991/92:So292-
Homosexuella.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GF02So292

Ej direkt hänvisade till:

Carlsson, Kent- Messing, Ulrica, 1991. *Motion 1991/92:So272 - Åtgärder mot
diskriminering av homosexuell.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GF02So272

Eriksson, Berith- Hurtig, Bengt- Persson, Elisabeth- Samuelsson, Björn-
Schyman, Gudrun, 1993. *1992/93:K410- Hets mot folkgrupp*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GG02K410

Franck, Hans Göran- Winberg, Margareta, 1992. *1991/92:K228- Grundlagsskydd
för de homosexuella.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GF02K228

Linderholm, Christina, 1992. *1991/92:K424- Homosexuellas rättigheter*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GF02K424

2000-2001 Alla är hämtade den 12/12 2007.

Direkt hänvisade till:

Hammarström, Matz- Andreasson, Kia- Feltzing, Barbro- Goude, Gunnar- Hillar
Rosenqvist, Helena- Johansson, Mikael- Julin, Thomas- Lager, Per- Larsson,

Ewa- Lindvall, Gudrun- Ruwaida, Yvonne- Ingegerd Saarinen 2000. 2000/02:So450- *Våldet i samhället*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02So450

Jacobsson, Magnus 2000. 2000/01:Ju713- *Hets mot folkgrupp.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02Ju713

Könberg, Bo- Pehrson, Johan- Heinemann, Kerstin- Nordlund, Harald- Narti, Ana Maria 2001. 2000/01:Sf23- *med anledning av skr. 2000/01:59 En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02Sf23

Larsson, Kalle- Burman, Ingrid- Hoffmann, Ulla- Olsson, Lena- Olsson, Rolf-Oscarsson , Yvonne- Sjöstrand, Sven-Erik- Stockhaus, Claes- Wisberg, Carlinge-Åström, Alice. 2001. 2000/01:Sf22- *Med anledning av skr. 2000/01:59 En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02Sf22

Narti, Ana Maria – Bargholtz, Helena- Heinemann, Kerstin- Nilsson, Ulf 2000. 2000/01:L459

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02L459

Stafilidis, Tasso, 2000. 2000/01:Ju724- *Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02Ju724

Ej direkt hänvisade till:

Ayoub, Magda- Davidson, Inger- Andersson, Yvonne- Brus, Sven – Frebran, Rose-Marie- Gustafsson, Lars – Hagström, Ulla-Britt- Dan, Kihlström- Lantz, Kenneth- Larsson ,Maria- Lindstedt-Staaf, Ester- Pålsson, Chatrine- Rizell, Fanny- Runegrund, Rosita- Svensson, Ingvar- Tjernberg, Gunilla- Wälivaara,Erling,, 2001. 2000/01:Sf25- *Med anledning av skr. 2000/01:59 En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02Sf25

Carlsson, Birgitta- Johansson, Kenneth- Hansson, Agne- Wallin, Gunnel-Kenneryd, Rolf 2001. 2000/01:Sf18- *Med anledning av skr. 2000/01:59 En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering.*

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=410&dok_id=GO02Sf18